

მენარმოების ეკოლოგიური ორიენტაციის ძირითადი მიმართულებები

ევროპული ინთეგრაცია და
საქართველო

ეკონომიკისა და ბიზნესის
აქტუალური პრობლემები
გლობალიზაციის
თანამედროვე პირობებში

საერთაშორისო სამეცნიერო-
პრაქტიკული კონფერენცია

ბიზნესი, ორგანიზაციული სის-
ტემები და მიკროეკონომიკური
პრობლემები

შოთა შაჰრიშვილი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

საკვანძო სიტყვები:

ბიზნესი, ეკოლოგია, გარემოს დაცვა

მსოფლიო საზოგადოების პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანთა ნაწილი თანხმდება, რომ ეკოლოგია XXI საუკუნის ცენტრალური პრობლემაა. ამ ფონზე, ბიოსფერული წონასწორობის დარღვევაში მთავარ ეჭვმიტანილს ბიზნესი წარმოადგენს, რაც, ბუნებრივია, კარდინალურად ცვლის არსებულ შეხედულებებს ეკონომიკური საქმიანობის ეკოლოგიური შემაღენლის მიმართ და სანარმოებს უბიძგებს გარემოზე ზრუნვა თავისი სტრატეგიის უმნიშვნელოვანეს ელემენტად აქციონ. 2015 წელს პარიზში გაეროს წევრმა სახელმწიფოებმა ხელი მოაწერეს ისტორიულ საყოველთაო შეთანხმებას კლიმატის ცვლილებასთან დაკავშირებით. ქვეყნები იღებენ ვალდებულებას, მიაღწიონ 17 რეალურ შედეგს მომავალი 15 წლის განმავლობაში, რაც წარმოადგენელია მენარმოების ეკოლოგიური ორიენტაციის ამალგების გარეშე [5].

თანამედროვე მენარმოების ეკოლოგიზაციის პროცესზე ბევრი ფაქტორი ახდენს გავლენას. მათ შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია ეკოლოგიური მსოფლმხედველობის საზოგადოების სხვადასხვა ფენაში შეჭრა და ახალი ფასეულობების ფორმირება, რომელიც ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტებზე გლობალური მოთხოვნის ზრდაში ვლინდება. „ბინძურ“ ტექნოლოგიებზე მომუშავე და გარემოსათვის სა-

ხიფათო საგნების მწარმოებელი ფირმები სულ უფრო ხშირად იმსახურებენ საჯარო გაკიცხვას და განიცდიან ბოიკოტს მომხმარებლების მხრიდან, რითაც კარგავენ როგორც საგარეო, ასევე საშინაო ბაზრებს. თანამედროვე მომხმარებლები, როგორც წესი, უარს ამბობენ შეიძინონ ისეთი საქონელი, რომელიც:

- უარყოფით გავლენას ახდენს უშუალოდ მომხმარებლის და მის გარშემო მყოფი ადამიანების ჯანმრთელობაზე;
- ზიანს აყენებს გარემოს ნარმოების, გამოყენების, ან უტილიზაციის (განადგურების) პროცესში;
- მოიხმარს დიდი რაოდენობით ენერჯიას და ბუნებრივ რესურსებს ნარმოების, გამოყენების, ან უტილიზაციის პროცესში;
- წარმოშობს არასასურველ ნარჩენებს გადამეტებული შეფუთვის ან ვარგისიანობის მცირე ვადის გამო;
- დამზადებულია გადაშენების პირას მყოფი ცხოველების ტყავის ან ხორცისაგან.

თანამედროვე სანარმოების ეკოლოგიურ ორიენტაციაზე ასევე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ეროვნული და საერთაშორისო მარეგულირებელი ორგანიზაციების მხრიდან გარემოს დაცვაზე მოთხოვნების გამკაცრება. ბიზნესის ეკოლოგიური რეგულირების ინსტრუმენტს

სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი

განეკუთვნება ადმინისტრაციული (სპეციალური სტანდარტებისა და ნორმების დანესება, ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის ლიცენზირების სისტემა, ეკოლოგიური ექსპერტიზისა და სერთიფიკაციის სისტემების გამოყენება და ა.შ.) და ეკონომიკური (ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობაზე გადასახადების დანესება, ჯარიმები ეკოლოგიური კანონმდებლობის დარღვევაზე, დაზღვევის სისტემის დანერგვა და სხვა) მეთოდები. თანამედროვე პირობებში საქართველოში ფუნქციონირებს ათეულობით ეკოლოგიური კანონი, რაც არეგულირებს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაბინძურების ნორმებს ქვეყანაში. ამ მხრივ, ეფექტიანად ფუნქციონირებს ეკოსისტემაზე ზედამხედველობის პოლიციური მექანიზმიც, რომელმაც ბოლო წლებში ძირეული ცვლილება განიცადა.

ამასთან, თანამედროვე ბიზნესის სამყარო ეკოლოგიური ზედამხედველობის პირდაპირი მეთოდებიდან საბაზრო მართვის მექანიზმებზე გადადის. ამ მხრივ საინტერესოა აშშ-ის გამოცდილება, სადაც ცალკეულ საწარმოებს გადაეცათ გარემოს დაბინძურების უფლება. მეთოდი მდგომარეობს შემდეგში: ეკოლოგიური ზედამხედველობის ორგანოები ფირმებს უმტიკიცებენ დასაშვები დაბინძურების კვოტებს, რაც დამოკიდებულია წარმოების ტიპსა და მასშტაბებზე. თუ საწარმო, ნებაყოფლობით, ლიმიტზე დაბლა შეამცირებს ეკოლოგიური დაბინძურების დონეს, მას ეძლევა შესაძლებლობა კვოტის დარჩენილი ნაწილი სხვას მიჰყიდოს. დღეს უკვე სერიოზულად განიხილება დაბინძურების უფლებების ეროვნული და მსოფლიო ბაზრების შექმნის საკითხი, რადგან უკანასკნელი ფირმებს ასტიმულირებს უფრო სწრაფად გაატარონ ეკოლოგიური რეფორმები.

მენარმეობის ეკოლოგიური ორიენტაციის კიდევ ერთი ფაქტორია საბაზრო ინფრასტრუქტურის ინსტიტუტების (ბანკები, სადაზღვევო ორგანიზაციები, საპენსიო ფონდები და ა.შ.) მიერ კლიენტების შერჩევისას გამოყენებული დიფერენცირებული მიდგომები. ასეთი დიფერენცირების კრიტერიუმს, უმეტეს შემთხვევაში, წარმოადგენს კონკრეტული პროექტის ეკოლოგიური რისკის დონე. მაგალითად, ბანკები, როგორც წესი, თავს არიდებენ მაღალი ეკოლოგიური რისკის მქონე პროექტების დაფინანსებას.

სწორედ აღნიშნულ ინტერესთა ჯგუფების ზემოქმედება განაპირობებს ეკოლოგიური ფაქტორებიდან მომდინარე შესაძლებლობებისა და საფრთხეების გათვალისწინების აუცილებლობას თანამედროვე საწარმოებში. ამასთან, შესაძლებლობები შეიძლება უკავშირდებოდეს: ახალი ბაზრების ათვისებას; კონკურენტული პოზიციების გაუმჯობესებას; საზოგადოებრივ აღიარებას; წარმოების ახალი ტექნოლოგიების დანერგვას და ბუნებრივი რესურსების ეფექტიან გამოყენებას; ბუნებრივ რესურსებზე უპირატეს ხელმისაწვდომობას; ფინანსური რესურსების ხელმისაწვდომობის ზრდას; გარემოს დაბინძურებაზე არსებული გადასახდელების შემცირებას.

რაც შეეხება საფრთხეებს, ისინი შესაძლებლობების საპირისპიროა და შეიძლება უკავშირდებოდეს: გაყიდვების მოცულობის შემცირებას; ბაზარზე კონკურენტული პოზიციის დაკარგვას; უარყოფით იმიჯს საზოგადოებაში; მოძველებულ წარმოების ტექნოლოგიებს და რესურსების არაეფექტიან გამოყენებას; ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობაზე ლიცენზიის შეჩერებას; საკრედიტო ინსტიტუტებთან ურთიერთობების გართულებას; სამართლებრივი, მატერიალური ან ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობის დადგომას.

სამწუხაროდ, საბჭოთა კავშირიდან მოყოლებული, საქართველოს საქმიან წრეებში სათანადო ყურადღება არ ეთმობა საწარმოების ეკოლოგიურ ორიენტაციას, მაშინ როდესაც უცხოური გამოცდილება და ამ მიმართულებით არსებული გამოკვლევები მეტყველებს, რომ საქმიანი წრეების მხრიდან გარემოზე ზრუნვის აქტივიზაცია ზრდის არა მხოლოდ ქვეყნის, არამედ ცალკეული დარგისა და კონკრეტული საწარმოს საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობას.

უნდა აღინიშნოს, რომ ქვეყნის მასშტაბით გარემოსდაცვითი ღონისძიებების დადებითი ეფექტი აშკარაა, თუმცა, ყოველთვის არ გააჩნია ზუსტი ფულადი შეფასება. ისეთი ბუნებრივი რესურსების მარაგი, როგორიცაა ტყე, ნავთობი და სასარგებლო წიაღისეული, სათანადო ასახვას ვერ ჰპოვებს ცალკეული სახელმწიფოების საბაზო სააღრიცხვო სისტემებში. რაც შეეხება ეკოლოგიური დაბინძურების ხარისხს, მისი რაოდენობრივი შეფასება გაცილებით დიდ სირთულეებთან არის დაკავშირებული. ამიტომ, გარემოზე ზრუნვის შედეგები ცხოვრების

ხარისხის, ადამიანების დღეგრძელობის, რეკრეაციული შესაძლებლობების გაუმჯობესებასა და სოფლისმეურნეობის ჰარმონიულ განვითარებაში შეიძლება დავინახოთ.

მრეწველობის ცალკეული დარგების დონეზე გარემოსდაცვითი ღონისძიებების აქტივიზაციის დადებითი შედეგი გაცილებით მაღალია პროგრესული ტექნოლოგიების გამოყენების შემთხვევაში. მაგალითად, ფოლადჩამომსხმელ დარგს, მიუხედავად შედარებით მაღალი დანახარჯებისა, რომელიც საჭიროა ეკოლოგიური სტანდარტების დაცვისათვის, შეუძლია მიიღოს არსებითი სარგებელი რესურსდამზოგავი ტექნოლოგიების დანერგვით, მანქანათმშენებლობას – ეკონომიური მოდელების შემუშავებით. თუმცა, მთელი რიგ „ბინძურ“ დარგში (სამთო-მომპოვებელი, ქიმიური, ნავთობგადამამუშავებელი) კონკურენტული უპირატესობის მოპოვება ეკოლოგიური ნორმების დაცვით გაცილებით პრობლემატურია. ამის დასტურად გამოდგება ის ფაქტი, რომ თანამედროვე მეტალურგიული საწარმოს შექმნისას გამწმენდი მოწყობილობები დაახლოებით იმდენივე ინვესტიციებს საჭიროებს, რასაც ძირითადი საწარმოო სიმძლავრეები. მსგავს დარგებში ეკოლოგიური მოთხოვნების სრულყოფილი დაცვა პროდუქციის ერთეულზე დანახარჯებს საშუალოდ 30-40%-ით ზრდის.

გარემოს დაცვაზე ორიენტირებულ საქმიანობას მნიშვნელოვანი სარგებელი მოაქვს ცალკეული საწარმოებისთვისაც. მათ შორის შეიძლება აღინიშნოს:

- ეკონომია, დაკავშირებული ბუნებრივი რესურსების და ენერჯის მოხმარების მასშტაბების შემცირებასთან, ასევე ჯარიმების და გარემოს დაბინძურებაზე გადასახდელების შემცირებასთან;
- ამონაგების ზრდა, ერთი მხრივ, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის უფრო მაღალ ფასად გაყიდვით და მეორე მხრივ, უფრო მეტი პროდუქციის გაყიდვით;
- საგარეო ბაზარზე საიმედო გასვლა;
- შეღავათიან პირობებში ფინანსური რესურსების მიღება.

ექსპერტები ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის მსოფლიო ბაზარს აფასებენ, როგორც ერთ-ერთ ყველაზე ტევადსა და სწრაფად მზარდს. ასევე დიდ იმედებს იძლევა სამეცნიერო გამოკვლევები „მწვანე“ ტექნო-

ლოგიების დარგში. შესაბამისად, საწარმოები, რომლებიც სხვებზე ადრე გააცნობიერებენ თავის ეკონომიკური საქმიანობის სტრატეგიაში ეკოლოგიური ფაქტორის გათვალისწინებასთან დაკავშირებულ ახალ შესაძლებლობებს, მნიშვნელოვნად გაიმარტივებენ კონკურენტული უპირატესობის მოპოვებას როგორც ადგილობრივ, ასევე საგარეო ბაზარზე.

საწარმოს გარემოს დაცვაზე ორიენტირებული საქმიანობის ყველა მიმართულება შეიძლება 3 ჯგუფში გავაერთიანოთ:

- ორგანიზაციული საქმიანობა, რომელიც მთლიანობაში მოიცავს ეკოლოგიური მენეჯმენტის სისტემის ფორმირებას (კადრების ეკოლოგიური მომზადება, პერსონალის ინფორმირება და მოტივირება გარემოს დაცვით საქმიანობასთან დაკავშირებით, ეკოლოგიური მონიტორინგის სისტემის განვითარება და ა.შ.);
- გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების აღკვეთისაკენ მიმართული საქმიანობა (ძირითადი ტექნოლოგიური პროცესების და მოწყობილობების სრულყოფა, ეკოლოგიურად სუფთა ნედლეულის და მასალების გამოყენება, წუნის შემცირება და პროდუქციის ხარისხის ამაღლება, დახურული საწარმოო ციკლის ორგანიზაცია, პროდუქციის შეფუთვისას ზომიერების დაცვა და ა.შ.);
- გარემოზე უარყოფითი ზემოქმედების გამოსწორება (დაბინძურებული ჰაერის და წყლის გაწმენდა, ნარჩენების გადამამუშავება და გამოყენება, ნარჩენების განადგურება, მავნე ნივთიერებების გამოყოფაზე მონიტორინგი და სხვა.).

სტრატეგიული ალტერნატივები, რომელიც შეიძლება გარემოს დაცვაზე ორიენტირებულ ეკონომიკურ საქმიანობაში აქტიურად ჩართულ ფირმას გააჩნდეს, საკმაოდ მრავალფეროვანია. თუმცა, შესაძლებელია მათი ერთგვაროვანი ჯგუფების გამოყოფაც. საწარმოს სტრატეგიის ეკოლოგიური შემადგენლის საფუძველზე განასხვავებენ სამ მიდგომას. პირველში გადამწყვეტია ეკონომიკური ინტერესები და გულისხმობს გარემოზე ზრუნვას მხოლოდ იმ დოზით, რასაც ადგილობრივი და საერთაშორისო მარეგულირებელი ორგანოები ითხოვენ. ასეთ მიდგომას შეიძლება ვუწოდოთ თავდაცვითი ეკოლოგიური სტრატეგია. მეორე შეიძლება

დავახასიათოთ, როგორც შეტევითი ეკოლოგიური სტრატეგია. ამ შემთხვევაში ეკონომიკურ ინტერესებზე დომინირებს ეკოლოგიური მიზნები, რაც საკმაოდ რთულად განსახორციელებელია მკაცრი კონკურენტული გარემოს პირობებში. მესამე მიდგომის საფუძველი კომპლემენტარული სტრატეგიაა, რომელიც შეტევითი და თავდაცვითი სტრატეგიების სინთეზს წარმოადგენს. აქ გარემოს დაცვაზე ორიენტირებული საქმიანობა განიხილება, როგორც ეკოლოგიური შემადგენლის გაუმჯობესების და იმავდროულად კონკურენტული უპირატესობის

მოპოვების ძირითადი წყარო.

ამგვარად, ქართულ ბიზნესსა და საერთოდ, გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნების საქმიან წრეებში გაბატონებული მოსაზრება სანარმოს ეკოლოგიური ორიენტაციის სიმძიმის და ხარჯიანობის შესახებ, გამოუსადეგარია ბიზნესის თანამედროვე კონცეფციის პირობებში, რომელიც ფირმის საქმიანობაში ეკოლოგიური კომპონენტის ზრდას განიხილავს არა როგორც განვითარების შემაფერხებელს, არამედ როგორც კონკურენტუნარიანობის ამაღლების ახალ საშუალებას.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გარემოს ობიექტების ხარისხობრივი მდგომარეობა საქართველოში და მასთან დაკავშირებული ზოგიერთი სოციალური პრობლემა. საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრის ბიულეტენი (2006) №100, დეკემბერი.
2. Singh, P.B., Kamal, K. & Pandey, K.(2012) Green Marketing: Policies and Practices for Sustainable Development, Integral Review - A Journal of Management, 5(1).
3. Внешнеэкономическая деятельность предприятия (2007). Под редакцией Л.Е. Стровского. М.
4. Лучшие инструменты управления компанией, www.v-ratio.ru.
5. Экономический рост и устойчивое развитие, <http://www.un.org/ru/sections/priorities/economic-growth-and-sustainable-development/index.html>

The Main Directions of the Ecological Orientation of the Enterprise

Shota Shaburishvili

Doctor of Economics,

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Associated Professor

Key words:

BUSINESS, ECOLOGY, ENVIRONMENTAL PROTECTION

Summary

For enterprises nature protection activity is capable to bring set of various economic and strategic benefits. Among them the following are allocated: economy owing to decrease in volumes of the used natural resources and energy, and also reduction of ecological payments and penalties; growth of proceeds due to realization under higher prices of non-polluting production and sale of additional production; reliable output on the foreign markets; simplification of procedures of reception of credits in banks, etc. Those enterprises which before others reveal and take into account new opportunities of use of the ecological factor in the economic strategy, receive conclusive competitive advantages.